

діяльності, що звертаються до егоїзму, марнославства, страху, хворобливої самолюбності та докладає всіх зусиль, щоб в умовах дошкільного закладу відчувала себе комфортно й радісно» [1, с. 9].

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. Дитинство в ціннісному вимірі. *Дошкільне виховання*. 2022. № 7. С. 3–4.
2. Гончаренко А., Дятленко Н. Програма підтримки розвитку дитини дошкільного віку «Стежина» Київ : НАІРІ, 2022. 256 с.
3. Дитсадок і школа. *ДЖМІЛЬ*. 2020. № 9. С. 2–3.
4. Підлісецька Л. 9 способів як мотивувати дитину до навчання URL: <https://k-s.org.ua/resources/blog/9-sposobiv-yak-motyvuvaly-dytynu-do-navchannya/>
5. Повернути до школи. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/back-to-school>

*Ірина ПАЛАСЕВИЧ,
Олена ЛИСИШИН,
Василина БОГОНОС
(Дрогобич)*

КОМПОНЕНТИ МОВЛЕННЄВОЇ ГОТОВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

Актуальність проблеми мовленнєвої підготовки дітей до школи зумовлена суттєвими змінами в освітній парадигмі, де показником успішності дитини є не лише обсяг засвоєних знань, але й рівень сформованості ключових компетентностей. Провідною серед них є мовленнєва компетентність як інтегральна характеристика особистості. Вона передбачає не тільки практичне володіння комунікативними вміннями, але й усвідомлене опанування мовної системи на всіх її рівнях. Саме здатність дитини вільно користуватися мовленням, логічно, чітко й аргументовано висловлювати власні думки, а також гнучко інтерпретувати інформацію значною мірою визначає її успішну адаптацію до школи.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях (А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Зданевич, К. Крутій, О. Трифонова, Н. Шиліна та ін.) мовленнєва готовність розглядається як базисний прогностичний

детермінант майбутньої грамотності, що безпосередньо зумовлює якість опанування читання та письма [1, с. 635]. Проте результати актуальних моніторингових досліджень фіксують тривожну тенденцію до збільшення частки дітей із недостатнім рівнем мовленнєвого розвитку. Це, зі свого боку, суттєво обтяжує процес їхньої адаптації до умов шкільного навчання. Крім того, процеси глобальної цифровізації та зменшення обсягу живого спілкування в сім'ї спричиняють поширення явища мовленнєвої пасивності, подолання якого є одним із пріоритетних завдань вихователів закладів дошкільної освіти.

Мовленнєва готовність до школи постає складним, полікомпонентним конструктом, що поєднує когнітивні, емоційно-вольові та лінгвістичні ресурси дитини, розвиваючись у нерозривній єдності із загальними психофізіологічними процесами. Такий комплексний характер явища зумовлює потребу в аналізі його змістових характеристик та розробці дієвих педагогічних стратегій, спрямованих на збалансоване формування всіх складників мовленнєвої системи: від фонетичного, лексичного та граматичного рівнів до вищих форм комунікації – діалогу й монологу [4, с. 63].

Першочергове значення у структурі мовленнєвої готовності дитини до школи має фонетичний компонент. Його сутність не обмежується лише нормативною артикуляцією звуків рідної мови, а охоплює розгалужену систему фонематичного сприймання. Вміння дитини диференціювати акустично близькі фонemi, визначати їхню позиційну послідовність у структурі слова, здійснювати базові операції звукового аналізу є важливою передумовою успішного опанування грамоти [1, с. 301]. Зокрема, такий рівень розвитку фонетико-фонематичних процесів є дієвим інструментом профілактики специфічних порушень письма (зокрема дисграфії) на початковому етапі навчання. Водночас порушення звуковимови можуть призводити до зниження мовленнєвої активності дитини, спричиняти психологічні бар'єри у спілкуванні та негативно позначатися на її загальній успішності.

Не менш значущим у структурі мовленнєвої готовності постає лексичний розвиток, який характеризує обсяг і якість словникового запасу дитини. Наприкінці дошкільного віку він передбачає сформовану систему понять, що охоплює основні сфери життєдіяльності дитини та її соціального досвіду. При цьому акцент зміщується з кількісного накопичення лексичних одиниць на якісне

засвоєння їхніх значень і змістових відтінків. Показником високого рівня лексичної компетентності є вміння дитини гнучко й доречно використовувати мовленнєві засоби залежно від ситуації спілкування [1, с. 373]. Саме достатньо розвинений словниковий запас у подальшому забезпечує ефективне розуміння навчального матеріалу й активну взаємодію з ним у процесі шкільного навчання.

Вагоме місце в ієрархії складників мовленнєвої готовності посідає граматичний аспект, що репрезентує ступінь опанування дитиною мовної системи на морфологічному і синтаксичному рівнях. Зазначений компонент реалізується через здатність до нормативної словозміни, коректного узгодження лексичних одиниць у межах речення, а також продукування логічно завершених висловлювань і складних синтаксичних побудов. Належна сформованість граматичного ладу не лише гарантує точність і адекватність вербалізації думок, але й виступає когнітивним підґрунтям для успішної трансформації усних мовленнєвих навичок у писемні. У майбутній навчальній діяльності саме граматична впорядкованість мовлення сприяє системному засвоєнню знань та результативній комунікації в академічному середовищі.

Особливої уваги потребує прогностичний потенціал цього складника. Науковий аналіз підтверджує наявність кореляції між дефектами усного мовлення та помилками у писемній формі: некоректне вживання відмінкових закінчень, порушення зв'язків узгодження і керування в мовленні дошкільника часто трансформуються у стійкі аграматизми на письмі. Це актуалізує значущість цілеспрямованого корекційного впливу в дошкільний період як ефективного засобу профілактики специфічних труднощів під час навчання у школі [2, с. 23].

Підсумковим і найбільш складним компонентом мовленнєвої готовності дитини до школи є зв'язне мовлення. Воно постає інтегративним результатом синтезу всіх попередніх лінгвістичних рівнів – фонетичного, лексичного та граматичного. На етапі завершення дошкільного дитинства зв'язність мовлення характеризується здатністю особистості конструювати розгорнуті, логічно впорядковані та змістовно цілісні висловлювання, що реалізуються в діалогічній та монологічній формах.

Зазначимо, що діалогічне мовлення у старшому дошкільному віці виходить за межі ситуативних відповідей і набуває характеру повноцінної комунікації. Воно передбачає здатність дитини самотійно

ініціювати та підтримувати розмову, враховувати перцептивну позицію співрозмовника, дотримуватися норм мовленнєвого етикету та адекватно реагувати на вербальні стимули партнера. Сформованість цих навичок дає дитині змогу ефективно включатися у навчальний діалог, який стає основною формою міжособистісної взаємодії та опанування знань в освітньому просторі школи.

Зі свого боку, монологічне мовлення (опис, розповідь, переказ) визначається як когнітивно складніша форма мовленнєвої активності, оскільки потребує розвинених механізмів внутрішнього програмування, логічної організації змісту та тривалого утримання сюжетної канви в оперативній пам'яті. Вміння дитини самостійно конструювати цілісний зв'язний текст або репродукувати зміст почутого матеріалу постає як інтегральна ознака її мовленнєвої зрілості [3, с. 65–66].

Варто наголосити на детермінуючій ролі цього компонента: дефіцит зв'язності висловлювань у дошкільному віці часто трансформується у стійкі труднощі під час написання творчих робіт та переказів у початковій школі. Окрім академічних ризиків, недоліки в побудові монологу провокують виникнення стійких мовленнєвих бар'єрів, що негативно позначається на процесах соціалізації особистості в новому колективі та її загальному психологічному благополуччі в освітньому просторі.

Отже, мовленнєва готовність до школи постає як цілісне інтегративне утворення, що охоплює взаємопов'язані фонетичний, лексичний, граматичний, а також діалогічний і монологічний складники. Ступінь її сформованості є ключовим індикатором майбутньої успішності учня, слугуючи фундаментом для опанування грамоти, письма й ефективної інтеріоризації нових знань. Порушення на будь-якому з цих рівнів мовлення мають системний характер і можуть спричиняти труднощі не лише в комунікативно-мовленнєвій діяльності, але й у загальному когнітивному розвитку та соціальній адаптації майбутнього школяра. Особливої ваги набуває прогностичний аспект мовленнєвого розвитку, оскільки недоліки усного мовлення, зокрема фонематичні та граматичні, часто трансформуються у стійкі порушення писемного мовлення.

Тому важливим є своєчасне виявлення та цілеспрямована корекція мовленнєвих порушень на етапі дошкільного дитинства. Ефективність такої підготовки забезпечується створенням оптимальних педагогічних умов, орієнтованих на комплексний

розвиток усіх компонентів мовлення в процесі активної мовленнєвої взаємодії, що, зі свого боку, сприятиме не лише профілактиці специфічних труднощів у навчанні, але й формуванню мовленнєво компетентної, комунікативно активної особистості, здатної до гармонійної самореалізації в сучасному освітньому просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах / за ред. А.М. Богуш. Київ : Слово, 2011. 704 с.

2. Древняк Л. П. Причини, прояви та механізми подолання мовленнєвих помилок у дітей дошкільного віку. *Inclusion and Diversity*. 2023. Вип. 2. С. 21 – 24.

3. Кардаш І.М. Зв'язне мовлення як складник комунікативної готовності старших дошкільників до навчання у школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020 р. № 70. Т. 2. С. 64 – 68. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-2.11>

4. Трифонова О.С., Брилунова І.І. Мовленнєва підготовка дитини 6-го року життя до навчання у школі. *Colloquium-journal*. 2021. № 34 (121). С. 62 – 64. DOI: <https://doi.org/10.24412/2520-6990-2021-34121-62-64>

**Іванна ПІСОЦЬКА,
Анастасія СМІЛОВЕЦЬ**
(Дрогобич)

РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мовленнєвий розвиток дошкільника як складний процес мислення передбачає як мимовільне засвоєння мовних конструкцій, так і довольну розумову діяльність у сформованих мовних конструкціях, що визначають міру сформованості знань, умінь та навичок дитини і виявляються в міжособистісній взаємодії. Для створення оптимальних умов, які забезпечать мовленнєвий розвиток дошкільника, педагогам необхідно володіти широким лексичним запасом літературної мови, творчо його застосовувати, емоційно забарвлювати, а також проводити спеціальні заняття з розвитку мовлення.